

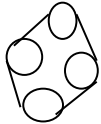
**UNITING CHURCH IN AUSTRALIA: LOTU COKOVATATI KO E OSITERELIA
KONIFEREDI NI VITI: VAVAKOSO LOTU RARABA...**

June 16, 2019: Na Siga ni Tiko Lewetolu vaKalou [Trinity Sunday]:

Bonding-gathering and knowing each other-Base 1], me vakatorocaketaki ka vakavou na noda bula vakayalo. Affirmation-sharing our spiritual journeys-Base 2] kei na noda cakacataka se vakadewataka na veika eda sa rawata [caring/sharing-Base 3]. Sa vaka na qito na Baseball ka va na kena i cegu; e tolu na naki ni noda veitokani. Ni rawa kece eda sa rawata e dua na kai ka eda sa yacova nai naki ni qito se veitokani [Home Base].

NODA VEIKILAI

Me vakayacori e dua na porokaramu ka rawa ni vukea na noda veikilai vinaka. Eda soqoni, lululu, veitalanoa ka veiwasei talanoa. Tekivu na soqo ena gunu ti se qai vakayacori ni oti na vuli. Me dau qarauni na vakayagataki ni sevusevu me kua ni vakadaroya na mai lotu ena Siga Tabu kei na nomu cakacaka

NODA BULA VAKAYALO

1. Ena macawa oqo Siga ni Turaga 16 June, 2019:

A. Ai vakamacala lekaleka ni Vola ni Vakaibalebale [Proverbs]:

Nai VT e tukuna ni vola ko Solomoni na Tui enai tekivu ni nona veiliutaki [970 BC/BCE] ka rau vukei koya kina ko Akuri [wase 30] kei Lemueli [wase 31]. E dua nai wase ni vola oqo, ea qai vakacurumi sara e muri ena gauna nei Tui Esekaia rauta 250 na yabaki ni oti na gauna nei Solomoni; a qai semai vata ka volai me vaka eda kila oqo, ni rauta na 550 BC/BCE]. Ea rauta ni sivia e 700 na marama mai na veivanua e vuravura era a wati Solomoni, sa kenai balebale ko ya ni 700 talega na vugona; ko ira talega oqo e tu na nodra matuavosa, vosa vuku ka ra kauta mai ena vuvale vakatui nei Solomoni. E rauta talega ni 300 na marama era okati talega me nona ‘vakasuva’ [concubine]; ko ira talega oqo era lako mai na veivuvale, veivanua e tu talega na nodrai tovo ni bula: sa macala sara ni dua nai yau levu era kauta mai me mai vakavukui vakalevu kina ko Solomoni mei kuri ni vuku ka kerea vua na Kalou. Sa dusia ko ya ni vola oqo, e sega walega ni soqoni kina na vuku vakaJiu, ia sa okati talega kina na vosa vuku mai na veivanua e vakawati kina; me vaka mai Ijipita, ka ni watina e dua na luvei Fero. E muri sara ena 400 BC/BCE eda rogoca talega eso na vuku lelevu mai Kirisi me vakataiki Palato [Plato], Sokeratisi [Socrates] kei Arisitotole [Aristotle], me vaka e yavutaki kina na vakasama vakavuku ena gauna oqo; nida vakawilika na vuku oqo eda qai raica nira veiwekani tu na veivakasama vuku ka yaga ena bula ena veisiga. Na yaca ni vola vakavavalagi na “Proverb,” na ‘proverba’ ena vosa vakaLatini: na ‘pro’ ‘for’ kei na ‘verba’ ‘word’, ‘proverba’ se proverb, se ‘word for a situation.’ Ni rau cokotivata sa kenai balebale oqo: na vosa e ganita ko ya: e dua na ka, dua na vanua, dua na cakacaka, se dua nai tavi, ko ya ni na dina tikoga ena gauna kecega. Me vakaoqo, “Sa vinaka cake meda kana rourou ka

veilomani ga, ka ca meda kana pulumakau uro ka veicati tiko”[15:17]. Sa dina ena vuvale e cavuti kina kei na gauna e volai kina, sa dina tikoga e na gauna ogo. Sa matata vinaka ni tu nai balebale ni veivosa eda wilika ka sa rauta me yacana vakaViti na: “Na Vosa Vakaibalebale” baleta ni volai ena mataqali vakarau ni matuavosa me vaka na: serekali [poem], vosa vakatautauvata [parables], taro tonotonomata [direct questioning], rua nai yatuvosa e tautauvata na kena vakasama ka rogorogovata [rhyme], drua, veisa se vakayaruataki [couplets], ko ya nai matai ni yatuvosa e vakamacalataka nai ka rua ni yatuvosa. E rawa nida dikeva talega na nodai vosavosa vakaviti, ka tiko kina na matuavosa e vica ogo: ‘Lutu na niu ka lutu ni vuna,’ Veivunauci vakairakasala,’ ‘Dabe ena ibe, siki ki na tabakau,’ ‘kunekunea na yaloka ni dilio’...ogori eso ga na veivosa vuku era bulia na qase ena veitaba yabaki, ka buli mai na nodra bula ena veisiga [life experience] ka sa yaco me noda matuavosa. Na noqu qase e dau vakabibitaka e va nai vakasala bibi vei keitou na luvena: Mo dina ena nomu bula; mo tamata dau cakacaka; vuli ena kenai vakatagedegede e uasivi sara, me yavu ni bula na Kalou ka me kune kina na loloma: nai vakaro vuku ogori e tau ena vuqa na matavuvale ka yavutaki kina na noda dui bula...sa uasivi sara meda muria ka vakayacora]. E nai VTV, nai vola nei Jemesa [wilika sara], sa tautauvata kei na Vosa Vakaibalebale baleta ni koto kina na vosa vuku kei nai vakasala vuku. Meda raica mada nai naki bibi ni vola ogo: 1. Meda vukei na tamata meda rawata na vuku dina [wisdom]; 2. Bula vakai vakarau [discipline]; 3. Bula yalomatua [prudent life]. Se na kena vakalekalekataki ga: meda vakayagataka na vuku vaKalou ena veitiki ni noda bula kece sara ena veisiga. 4. Na veivosa vuku ogo me da qarauna vakavinaka ni ra sega ni vosa ni yalayala [promise], ia era vosa ga vakavuku ka yaga ena noda bula. Na vosa e yaga, sega walega ena veitokani vakalotu, ia ena veitokani sara ga ena bula ena veisiga. Veitalanoataka mada na vosa vuku ogo: ‘sai vakarau uasivi meda dau dina ena ka kecega.’ [honesty is the best policy] e dina na vosa ogo ni ‘A cava ga na vuna era leqa kina eso era dau dina ena nodra bula ena caka bisinisi? E dodonu li mo vunitaka na ka dina me maroroi kina na bula? kei na veika tale eso? Dikeva talega na veibasai ni vakasama ena 26: 4 cf 5?

I. Vola ni Vakaibalebale [Proverbs]: 8:1-4, 22-31: Na vosa na ‘VUKU’ [wisdom] ka titobu mai na ‘kila ka’ [intellect, understanding, insight, discernment, foresight, etc]; na koro ni vuli mai Niusawa Methodist High School mai Taveuni, au a bau vuli kina, na nodrai bole [motto], “Seek wisdom and spiritual understanding-Vakasaqara na vuku kei na yalo matua vakayalo]; e kelua ga vakalailai na vosa na vuku. Enai VT e vakatamatataki [personified] na vuku, ka era kena dau na Jiu kei na kai Kisisi me yacova sara na vakasama cecere eda goleva oti koya na VUKU na LOGOS se na VOSA ka yaco me tamata [raica nai yatuvosa e ra]. Ia eke na VUKU ena Vosa vakaibalebale eda na dikeva kina na ‘vuku’ e solia na Kalou vei Solomoni me vukea na nona veiliutaki. Meda raica mada vakararaba na wase 8 kei na leseni ni kua: 8:1-4,

22-31: Na wase 8 sa kena vakasama bibi na ‘Vuku e solia se vakavurea na Dina kei na Bula.’ Tikina 1-3 sa tukuna na Vuku me vaka e dua na Marama sa vakaraitaki koya ena matadra na tamata ena matamata ni koro; ka veivakasalataki, sega ni veivunauci [raica na Aisea 55]; sa dusia e *tolu nai vakasala bibi*: 1. Tikina 4-11, sa vakaraitaka na Dina kei na Dodonu [Truth and Justice]; sa vakaveiwekanitaki rau na Dina kei nai vakarau/tovo ni bula [wisdom and moral], na veika dodonu kei na veika e sega ni dodonu se cala [right as opposed to wrong]. 2. Tikina 12-21, sa dusia na veika e tara na bula ena veisiga ni muri nai vakasala. Ni vakayagataki vakavuku na kaukauwa ena vakavurea na vutuniyau. Sa dusia ni Daunivakasala cecere ni Tui ko Solomone me kunea kina na nona vutuniyau, sai koya ga na Vuku. Se, e rawa nida kaya: na veiqaravi se cakacaka ni veiliutaki e gadrevi kina na Vuku dina me kauti ira ki na veiliutaki dodonu, savasava, vutuniyau kei na rokovi: sa duidui sara mai vei ira era veiliutaki era sega ni vakasaqara na Vuku dina...sa dau vua mai kina na kocokoco, nanumi koya ga kei na qito vakapolitiki duka...[ulutaga Vinaka me veitalanoataki]. 3. Tikina 22-31 ka vakaraitaka na Vuku ena dua tani sara na kena vakasama, ka vakasama cecere me baleta na VUKU. Nai tavi ni Vuku ena veibuli [creation], na vosa “AU” sa dusia na Nona vakaitavi kei na Nona bula vata kei na Kalou. Sa matata sara ni Vuku oqo, sai Jisu ga na Vosa [Logos se Wisdom], ka vakamacalataka ko Joni [1:1ff], ko Koya ga na Vuku ni Kalou [I Koronica 1:24, 30; Kolosa 2:3]. Ena vakasama oqo sa dodonu kina me tiki ni vakasama ni ‘Nona Tiko VakaLewetolu na Kalou.’ [Wilika talega nai Vola ni Sere ni Lotu Wesele: Taro VI se na ulutaga oqo ena nomuni dui matalotu]. Ena dua tale na kenai vosavosataki: Ena vakasama vuku makawa, eda raica ni vakatamatataki [personified] na Vuku, ka so na vakasama e vakaveiwekanitaki vata na Vuku kei na Kalou. Ena vakasama vaKarisito, sa taurivaki kina na vakasama ni VTM ka vakayagataka na Vuku me Kalou ka mai liatamata ena bula nei Jisu me vaka e tukuna ko Joni 1:1-4 kei na Kolosa 1:15-17...wilika ka veitalanoataka...

B: Ai Vakamacala ni Same: *Sa dauvakayagataka vakalevu ko Jisu na Same ena nona vunau kei na nonai vakavuvuli, baleta ga ni sai vakarau ni nodra bula; ena nodra bula vakavuvale kei na lotu mera dau lagata se cavuta na Same. E 150 na Same era a vakasoqoni vata ena dua na gauna balavu, ka ra dau vakayagataka ena nodra: vakacaucautaka na Kalou, ena nodra vakavinavinaka Vua na Kalou, ena nodra tusanaka na nodra vakabauta, ena nodra*

tukuna na nodra vakanuinui, ena nodra dui rarawataka na tamata yadua na nodrai valavalaca, kei na Nona Dina tu ga na Kalou ni lomani ira ka dauvukei ira talega. Na uto ni Same sai koya na bibi ni nona vakararavi se vakabauta na Kalou na tamata yadua. Sa vinaka talega meda raica kina na nona tukuna vakadodonu na tamata na nona gagadre se cikecike Vua na Kalou. Na Same sa yaga ena draki ni bula kecega eda kila ka sotava na tamata, meda dauvakayagataka me yaga ki na noda bula ni vakabauta! II. Ena vuku ni noda dau taleitaka na Same, ena uasivi meda raica na kenai wasewase e 5 ka muria vinaka nai vola e lima nei Mosese sa vakatokai na Penitatu [Penteteuch-pente-5, teuch- vakaro se lawa]. Na veiwasewase sa dusia vakararaba ga na veiulutaga sa vakabibitaki ena veivola e lima. Sa kenai balebale ko ya ni Same: 1. Same 1-41 ena salavata kei Nai Vakatekivu [Genesis]. Me vaka ga na veibuli ni Kalou enai vakatekivu, na lutu ni tamata enai valavalaca, ka yalataki na veivueti ni Kalou. E levu na Same oqo e tukuni ni a vola ko Tevita ka sa vakaraitaka na nona vakalougatataki na tamata, nona lutu mai na liga ni Kalou, kei na nona vakabulai mai Vua na Kalou. 2. Same 42- 72, na Lako Yani [Exodus], ea vola ko Tevita me baleti Isireli, sa vakarusai ka vakavoui tale. Sa vakabulai Isireli na Kalou, ka sega ni yaga me vaqara tale edua na sala, mera rai ga Vua na Kalou, sai Koya ga na Sala mera vueti ka vakabulai kina. 3. Same 73-89 sa salavata kei na Vunau ni Soro [Leviticus], ea vola ko Esafa kei ira na nona kawa. Sa vakabibitaki kina na Vale ni Soro, na Nona lagilagi na Kalou, sa cecere ka kaukauwa. Sa na gole kina na tamata me vakabulai ka vakarokorokotaka na Yacana Tabu. 4. Same 90-106, Tiko mai na Lekutu [Numbers], era lewe levu era kainaki ni ra vola ka sa baleta na veiwekani nei Isireli kei na veimatanitu sa wavoliti koya kei na Nona lewa na Kalou na matanitu ko Isireli kei na veivanua kecega era sa vakarorogo ki na nona lewa. 5. Same 107-150 nai Vakaru [Deuteronomy –deut -2, nomy-law] sa kainaki ni a vola ko Tevita ka vakabibitaki kina na Kalou kei na Nona Vosa. Sa levu kina na sere ni veivakacaucautaki, veivakarokorokotaki kei na vakavinavinakataki ni Kalou. E levu na Same oqo era sa volai me lagati ena soKalou, ka sa rawa meda vakayagataka talega meda lagata Vua na Kalou, se meda vola eso nai vakarau ni soKalou me salavata kei na veiSame oqo. 6. Na Same 8 sa tukuna na vakalougatataki ni tamata, lutu na tamata kei na veivakabulai ni Kalou, Jiova.

I. **B. Same 8:** Sa cokoti vata eke na nona seretaka na lagilagi ni Kalou na Daunisame kei na Nona Vuku na Kalou ena Nona bulia na vuravura. Na uto [ulutaga] ni veibuli oqo na tamata, tagane kei na yalewa, ka ‘ceguva’ na Kalou ena Nonai cegu ni bula [image of God-Vakatekivu 1:26-28]. II. Tikina e 1 sa seretaka na cecere kei na lagilagi ni Kalou; Tikina 2 na nodra vakacaucautaka na ‘gone lalai’ na Kalou, e rawa talega mera okati me ‘gone lalai’ ko ira na vakaloloma kei na dravudravua, sa rawa mera tukuna na cecere kei na lagilagi ni Kalou ni sa vakabulai ira; tikina 3-8 na Nona vakarokorokotaki na Kalou ka bulia na tamata-tagane kei na yalewa. Na tikina 4: Na cava na vuna eda kauwaitaki kina vakalevu se vakabibi na tamata mai vua na Kalou? Oi keda na tamata eda sai bulibuli malumalumu

ga? Sa taro vinaka meda veitalanoataka ka raica vata kei na tikina 5-8 kei na vakasama sa mai vakaraitaka ko Jisu e vuravura? Na tikina 9 sa dusia talega na vakacaucautaki kei vakalagilagi ni Yaca ni Kalou. III. Lesu tale ena tikina 5 “*Ko ni sa buli koya me uasivi sobu vakalailai vei ira na agilosu;*” nai vakadewa mai na VT vakaIpiriu ka laurai ena Ipiriu 2:5-9, ‘sa uasivi sobu vakalailai mai na Kalou’ vakadewa mai na VT VaKirisu [Septuagint] ka na laurai ena so tale nai vakavakadewa. Sa donu ruarua, ia meda kila ga ni da vakabauti Jisu eda sa yaco me “luve ni Kalou” nai tutu cecere, ko ira na agilosu era i talai ni Kalou [messengers]... Oqo e dua na tikina meda veitalanoataka!

C. Ai Vakamacala ni vola nei Paula ki Roma

Nai vola nei Paula ka volai rauta na 57 AD/ACE mai Koronika. A volai me tukuna kina na veika e nanuma ni lewe ni Tukutuku Vinaka, ni bera ni butuki Roma. Sa maqosataka ko Paula na nona tukuna vakamatata na nona vakabauta vakauasivi ena nona vosataka/se vakamacalataka, “O koya oqo, nida sa vakadonui ena vakabauta, meda sa qai veivinakati kei na Kalou ena vuku ni noda Turaga ko Jisu Karisito...” sa coka na uto ni nonai vola na veivosa oqo. Na Lotu mai Roma era lewena ga vakalevu ko ira na Jiu, ia sa lewe vuqa talega ko ira na kai matanitu tani era sa veisau me lotu vaKarisito [raici ira ka tiko ena Siga ni Penitiko ka ra veisau ena Cakacaka 2:1-21]. Sa cakacaka vagumatua ko Paula ena nona tukuni Jisu ka dodonu talega mera vakabauta ko ira na Jiu, dina ga ni ra kaya nira vakabauta na Kalou. Ko Jisu ga sa vakataucokotaka na nodra vakabauta na Kalou. Sa mai cava na kaulotu nei Paula ki Esia, ka sa gu na lomana me lako vaka ki Urope, ki Sipeini kei Roma. Taumada me sogona mada nai lavo mera vukei kina na Lotu Vakarisito dravudravua mai Jerusalemi, [15:23-28]. Nai Vola nei Paula oqo sa sinai ena vakasama titobu ka vakavuna na kena vakatitobutaki na vakabauta. Ke dua nomu gauna mo raica mada eso na qase ni Lotu taumada ka vukei ira vakalevu nai vola oqo ki Roma: Augustine of Hippo, Martin Luther, John Wesley, kei Karl Barth...oqori e so ga ka na vinaka mo wilika na veika e baleti ira kei na nodra vukei mai nai vola ki Roma. Ena rawa me vukei iko ena veivakatakilai nei Yalo Tabu.

I. Roma 8:14-19 : Oqo e 5 na tiki ni VTV talei ka vola ko Paula me baleta na veika e sega ni cakava rawa na vakararavi ki na vunau kei na Lawa, ia sa noda, se soli veikedu nida vakabauti Jisu. Sa rawa duadua ga na vakadonui, veivolekati, veivinakati kei na Kalou ena veika sa mai vakayacora ko Jisu na Luvena ena vukuda. II. E vica na vosa bibi vaKirisu eda na raica ka vulica mai na veivakasama e koto ena veitikina oqo: 1. “eda sa torova rawa kina,” vakavavalagi ‘introducing’, ‘ushering’ vaKirisu na ‘prosagoge’ e rua na kenai balebale: dua, na noda vakaraitaka se tukuna, se enai vakarau vakaViti me cabora e dua na kamunaga me ‘mata i luvena’, se watina. Sa vakayagataki ena lotu na ‘ushers’, ko ira nai vukevuke ni tuirara me ra kauta yani nai vavakoso ki nai dabedabe e lala tu ena gauna ni lotu. E vakayagataki mei

vakaraitaki ni ‘matada’ vua na Tui, Ranadi se vua e dua na Turaga/Marama bale. Sai Jisu ga sa vakaraitaki keda se tukuni [*usher-prosagoge*] keda Vua na Kalou, sega ni dua tale e cakava rawa, ko Jisu duadua ga. Ni dolava na katuba ko ya ko Jisu, eda na raica ga na Kalou Dauloloma ka sega ni Kalou cudrucudru, ka via sauma na ca, ia na Kalou Daololoma, ka sa solia na loloma ka sega ni dodonu meda lomani kina, se ‘rawata’ ia sa Nonai loloma soliwale ga vei keda. 2. Se, dua tale na vakasama: “eda sa torova rawa kina,” ‘prosagoge’ vakavavalagi na ‘*habour*’ se ‘*haven*’ na toba maravu me la’ki kele kina na waqa ni sota oti mai kei na ua lelevu kei na draki ca, sa la’ki kele ena toba maravu. Na Kalou Dauloloma, na Toba Totoka , Toba Maravu sa vakauti keda kina na kena kavetani [captain] ko Jisu ka meda la’ki kele kina. III. *Sa totoka ko ya, ka ni tu mai liu ena toba, na reki, na lagilagi na vakarokoroko, ia na kena gaunisala e sega ni ka rawarawa.* Eda na sotava mada na veika ogo: 1. “*dou reki ena vuku ni ka rarawa...sa tubu na dauvosota mai na ka rarawa*”... ‘*troubles produce fortitude*’ vaKirisina na ‘*rarawa*’ na ‘*thlipis*’ ogo na veika e ‘*bika*’ na bula me vaka na vakacacani, vosacataki, vakamaduataki ena vuku ni Turaga ena vakatubura na duavosota [*fortitide*], vaKirisina na ‘*hupomone*’ kenai balebale ga ni ko rawata mo vosota mai na veika dredre kece ko sotava, ka sega ni ko kui sobu ga ena wai, ia ko qalova na kui ni wai mo yaco kina ki vanua, ki na toba. Na daubuli sere ko Beethoven, ea yaco me didivara, na mate e veimecaki kei na laga sere, ia e sega ni tarovi koya, e buli sere ga, ko ya na ‘*hupomone*’ [ko na kila tale eso nai talanoa ni ‘*hupomone*’]. 2. “*ia na dauveivakatovolei mai na dauvosota*” ...‘*fortitude*’ produces ‘*character*’, vaKirisina ‘*character*’ se ‘*dauveivakatovolei*’ na ‘*dokime*’. Ena vosa vakaViti eke na ‘*Dauveivakatovolei*’ e sega ni ‘*temaki*’ ko ya ko rawai mo yaco mo ca kina, ia na nomu yakatovolei ena veika kecega, ko vorata, vosota ko sa qai yaco mo tudei ga. Na ‘*dokime*’ e vakayagataki ena kaukamea *tavu* ena buka me kau tani kina na ka e vakamalumulumutaka, sa qai vo ga na kena kaukauwa na ka dina. [wilika nai I Pita 1.1ff tikina 7 wilika vinaka-na koula e vakamai me kune na koula dina...me vakakoya na tamata me vakamai laivi na veika e vakaleqa na bula me kune na bula dina, vakaibalebale]. Sa vakayagataki enai lavo [coin] ka yaco kina me ‘*sterling*’ se ‘*totoka vakaoti!*’ IV. “*ia nai nuinui mai na dauveivakatovolei*” ‘*character produces hope*’ ena vosa vaKirisina na ‘*hope*’ “*elpis*” nai nuinui, e sega ni yavutaki ena kubou walega se yavu cagi se yavu caca wale, ia sa yavutaki ena

loloma ni Kalou sa mai vakaraitaka se bulataka na Turaga ko Jisu. Ni yavutaki na nodai nuinui Vua na Kalou, ko na sega ni madua kina se taqaya. Na Kalou sa kaukauwa, tudei ka Dauloloma.

D. Nai Vakamacala me baleta na Kosipeli nei Joni: Sa duidui sara na Joni mai na kosipeli suivata: Maciu, Marika kei Luke. Ko Joni e dua e voleka sara vei Jisu, “a sa vakararavi ena lomasarei Jisu, ...ko koya sa lomana ko Jisu.” [Joni 13:23]. Ko Joni sa vakabibitaka sara se O cei ko Jisu? ena gauna ni nona bula vakatamata kei na gauna sa volai kina na Kosipeli ogo. Baleta ni qai volai nai vola ogo ni rauta na 85-90 AD/ACE [qai volai sara e muri vei iratou kece na kosipeli] sa levu talega na mataqali vakabauta cala sa tauyavutaki ka vakatavuvulitaki ka so era muria. Sa tubu vakalevu sara nai le ni sega ni Kalou dina ko Jisu, ka sega talega ni tamata dina ko Jisu, se ko Jisu e Kalou veimama ka tamata veimama. Ia ko Joni sa vakabibitaka sara ni ko Jisu e Kalou dina ka tamata dina talega. Sa sega ni ka ni kila ga vakavakasama, ia sa bibi sara na vakabauti Jisu se na nona veiwekani vata e dua kei Jisu me vakataki koya [Joni]. Ko Jisu vakai koya e tukuni koya ena 7 na vosa ‘Koi au’ [I am], na yaca e vakatokai Koya kina na Kalou; ia e tamata talega, ni moce, kana, gunu se tagi; na tiki ni VT lekaleka taudua [Joni 11:35]. Ni da wilika nai vola ogo meda dau namaka talega ni koto kina edua na vakasama ko ya, ni dau rua nai balebale ni veivakasama nei Joni [double meaning]. Sa matata sara ni naki bibi nei Joni ena nona vola nai vola mera vakabauta mera yaco kina mera luve ni Kalou [20:30-31]. [Nai vakamacala lekaleka me baleta na gauna e na tadrua ni VTM kei na VTV: Ena gauna ea cava kina nai vola nei Malakai ki na Maciu e rauta e 400 na yabaki vakacaca, ia e sega ni tiko enai VT na veivola eso e volai ena gauna ogo ka dau vakatokai na ‘Deuteronicals’ yacana vaKatolika nai veivola eso e vakabau me okati mei VT ena 1546 ena Council of Trent. Na Lotu riba tani [Protestants] eda vakatoka me Apocrapha’ ka sega ni okati me vaka nai VT, ia me vaka e kaya ko Martin Luther, “sai vola yaga ka daumaka me wiliki”. E vuqa na vosa enai VTV e tauri mai na veivola ogo. Ni da gadreva meda kila vinaka na gauna e bula kina na Turaga ko Jisu, e vinaka meda wilika na veivola ogo ka rauta kece ni 13 nai vola: e rua na I kei II Makapisi...rawa mo wilika sara ke rawa.]

D. Joni 16:12-15: I. Eda sa kila tiko mai na wase 13-17 nai otioti ni gauna e tiko vata kina ko Jisu kei iratou na nona tisaipeli ena nona volavola ko Joni; mai na Kanavata ni Lako Sivia kei na Mau nei Jisu ena wase 17. Sa bibi sara na veitikina ogo ena wase 16. Matai: Sa matata ni levu sara na ka e gadreva ko Jisu me vakaraitaka, ia ena qai vakayacora nai lesilesi ogo na ‘Yalo ni Dina’ [‘Spirit of Truth’, na Yalo Tabu se ko Yalo Tabu. Sa bibi meda kila ni rawa meda kaya, Kalou, ko Tamada, Luvena ko Jisu Karisito kei na Yalo ni Kalou se Yalo i Karisito ka rawa meda kaya na Yalo Tabu se ko Yalo Tabu]. Na

veitikina oqo sa dusia ga na Nona Veivakatakilai na Kalou [Revelation]. Na Yalo Tabu se ko Yalo Tabu, na Vu ni Dina, ko Koya ga ena solia mai na veika kece sa gadreva na Kalou meda kila me noda se soli kina veikeda na bula. Oqo nai solisoli e solia vei iratou taumada nai apositolo ka da vakabauta ni sa solia tikoga vei keda nonai talai se na veitokani ena vakabauta, nai vavakoso lotu se vaka e kaya na vakadewa ni VT nei Jone Oniti ‘nai vavakoso lewe ni soro’...ko ira sa rawai ena lolomai Jisu. II. Rua na ka bibi: 1. Na veivakatakilai ni Kalou e vakaikabakaba cake [progressive revelation]. *Raica mai na VTM ni gadrevi me maroroi na Dina ni Kalou, era vakamatea na Jiu na tamata kece era sega ni qarava na Kalou dina, sa vakabulai ga ko ira sa qaravi Jiova. Ko ya na sala me maroroi kina na DINA ni Kalou.* Enai VTV sa mai vakaraitaka ko Jisu na maroroi ni DINA ni Kalou sega ni ra vakamatei na tawa lotu, ia mera vakalotutaki ka vagolei me vakabauta na veivakabulai ni Kalou mera kunea kina na bula se soli vei ira na bula. 2. Na veivakatakilai ni Kalou e sega ni mai mudu koso ga ena kena mai volai oti nai VTV, ko ya ena 120 AD/ACE. Sa bula tikoga na Kalou ka sa vakatakilai Koya tikoga ena veigauna kecega, edaidai, ni mataka ka lako yani. 3. Na Kalou sa vakatakilai Koya ena sala e vuqa me tukuna kina na Dina...vei ira na daunicioloji, dauvolai-vakamacala ni VT ka okati kina ko ira era vakaraitaka na veika dina e vuqa, ka sa mai noda ka yaga ena veigauna kecega. Ko Handel ea vola na ‘Hallelujah Chorus’ ena nona a tadra ni raica na Kalou ni a dabe enai Nonai dabedabe vakatui mai lomalagi...sa totoka nida lagata na sere oqo...! Ko ira na vuku [scientists/doctors etc] era raica na veika eso me vukea na bula ni tamata. Sa rawa nida kaya ni Kalou oqo e solia na vuku vei ira oqo mera kunea kina na veika e vuqa me vakabula na kawa tamata [*oqo e dua na ulutaga ni veitalanoa vinaka*]. 4. Na veika sa vakatakilai sa lako ga mai Vua na kenai vurevure, na Kalou me yaga raraba. 5. Na veivakatakilai sa kauta mai vei keda ko Jisu ka dusia vei keda na veika e vakaibalebale ka yaga. Sa vure mai Vua e dua sa bula tiko, ko ya ga ko Jisu sa bula tiko edaidai ka tawa mudu. III. E dua na ka talei eda raica tikoga ena veigauna, ko ya ni ‘Vosa’ ni Kalou e volai tu enai VT sa sega ni dua na ka mate, ia sa Vosa bula [wilika na Iperiu 4:12, sa talei na kenai vakadewa ena The Message... ‘Nothing and no one is impervious to God’s word...ena tiko ga e dua na vanua ena tiri sobu se cila kina na Vosa, kua ni leqa vakayacora tikoga nomui tavi!], eda na kunea vou tikoga na kenai balebale ena veigauna kecega. Sa kenai balebale ga ni ko

Jisu e sega ni oti rawa se maca koso na tobu ni wai me da gunu tiko kina, ka na tovure tikoga na veika vou ena veigauna kecega baleta ga ni da qarava tiko e dua e BULA tiko ka sega ni mate se yalani ga na veika baleti Koya enai vola ka vakatokai nai Vola Tabu [VTM kei nai VTV].

3. Na Sala ni Vuli Vola Tabu [Bible Study Methods], na sala ni vakadewataki ni vosa [exegesis]:A. Ni soli mai na lesoni se tikina mo wilika: wilika sara, oti qai wilika nai talanoa ni bera na lesoni, tarava nai talanoa ni oti na lesoni ko ya [context]. B. Tovolea mo kila toka nai naki ni kena volai nai vola koya; me vakataki Joni 20:30-31.C. Wilika tale na lesoni ka toqa na vosa kei na vakasama bibi e lauti iko? D. Ko raica rawa e dua na vakasama e buwawa ka sega ni macala vinaka, raica tale ka wilika na kena vakadewa vakavavalagi, kena e rawarawa? E. Raica tale na tikina enai Vola Tabu e rawa ni vakamacalataka na vakasama ko raica tiko, me vaka ena veivola tale eso enai Vola Tabu.Vakayagataka e so na taro ena vosa: A cava [what]? Gauna cava e volai kina se cavuti kina na vosa [when]? A cava na vuna [why]? Caka/yaco/rawa vaka evei [how]? F. Raica na “a” “b” “c” lalai enai Vola Tabu vakaidusidusi ka tukuna na vanua mo wilika tale me vakamatatataka na tikina ko wilika tiko; na references se foot/end notes. Indexes enai VT Vakavavalagi. G. Dikeva na vakayagataki ni gauna [tenses]: “Au a lako!” [past], “au sa lako!” [present] kei “au na lako!” “ [future]? I. Raica rawa e so na vakasama vou? [Goleva na veitikina ena lesoni ni kua? Se dua ga na tikina] J. Mo nanuma tiko ni ko wilika tiko e dua nai vola ka volai ena 2000 vakacaca na yabaki sa oti, mo vakasamataka na i tuvatuva ni vanua [geography], nai tovo ni bula, [culture and traditions], na veika e yaco ena gauna koya [history], kei nai vakarau ni nodra volavola [literature].K.Ia sa dei tu ni ogo na vosa ni Kalou, e vosa bula [Ipiriu 4:12]. Mo masulaka ka nuitaka na Kalou ena nomu vukei ni sereki ni vosa.L. Sa kena gauna ogo mo tovolea ke ko gadreva me toso cake tikoga na nomu kila na i Vola Tabu , mo tekivu vakavolia e so nai vola ka rawa me vukei iko. Eso nai Vola Tabu sa tu vata kei na kenai vakamacala [Commentary] se Dictionary of the Bible kei na nomu Dauwilika wasoma na Taro enai vola ni Sere vakaviti sa no kina na yavu ni noda vakabauta kei na cioloji ni lotu. M.Na kena i otioiti mo qai taroga na taro: A cava e da vulica rawa mai nai talanoa ogo? Se A cava na kenai balebale vei au/kena yaga vei au

ena noqu i tutu vakatamata, vakalotu vakarisito, etc, se cava na kenai balebale /yaga ki nai vavakoso? N.Kua ni rawai sara ena muria nai kalawa e soli yani enai vola baleta ni na tubu mai eso na vakasama e vakavotuya na Yalo Tabu, me golevi sara.
VEIKAUWAITAKI: A cava meda cakava me sureti kina ko ira era sega ni lewe ni lotu? E dua e da nanuma meda sikovi koya? A cava tale e rawa ni vakayacori?

Jovili kei Lisa Meo